

11. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAŞADIKLARI ÇEVREYE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Ebru Işık

Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
Biyoloji Eğitimi, Balıkesir
ebruisik@hotmail.com

Yrd. Doç. Dr. Gülcan Çetin

Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi
Biyoloji Eğitimi, Balıkesir
gulcan_cetin@hotmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, 11. sınıf öğrencilerinin yaşadıkları çevreye ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu çalışma; 2011-2012 eğitim-öğretim yılı güz döneminde İstanbul ilinde bulunan bir Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 27 on birinci sınıf öğrencisi ile yapılan pilot çalışmayı kapsamaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup, öğrencilerin yaşadıkları çevreye ilişkin görüşleri çizme ve yazma tekniği ile belirlenmiştir. Çalışmada veri toplama aracı olarak Öğrencilerin Yaşadıkları Çevreye İlişkin Çizme ve Yazma Anketi kullanılmıştır. Veriler, betimsel ve içerik analizi teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin açıklama ve çizim bulgularının birbirini desteklediği gözlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çevre, çevre eğitimi, çizme-yazma tekniği, orta öğretim.

11TH GRADE STUDENTS' VIEWS ABOUT THE ENVIRONMENT THEY LIVE IN

Abstract

The aim of this study is to determine the views of 11th grade students about the environment they live in. This study includes a pilot study done with 27 eleventh grade students studying in an Anatolian High School in İstanbul in the fall term of 2011-2012 academic years. The study used a qualitative research method. The views of the students about the environment they live in were determined using drawing and writing technique. 'Questionnaire of Drawing and Writing about the Environment Students Live in' was used as data collecting tool. Data were analyzed using descriptive and content analysis techniques. The results revealed that the findings of the students' explanations and drawings are supported each other.

Key Words: Environment, environmental education, drawing-writing technique, secondary education.

GİRİŞ

Bütün canlılar birbirleriyle ve cansız varlıklarla aynı ortamda yaşar. Çevre adını verdiğimiz bu yapı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Çevre; bir canlının yaşam ortamı (Çabuk & Karacaoğlu, 2003); organizmanın var olduğu ortam ya da şartlar (Öğün, 2010); canlıların içinde bulunduğu ve hayatsal faaliyetlerini sürdürdüğü ortam (Uzun, 2007); bir canlının veya canlı topluluğunun yaşamı boyunca etkilediği canlı cansız bütün faktörler (Kaya, Akıllı, & Sezek, 2009); canlıların yaşamsal bağla bağlı oldukları, etkiledikleri ve aynı zamanda çeşitli yollardan etkilendikleri alan (Güney, 2003) bu tanımlamalara örnek olarak verilebilir. 2872 sayılı Çevre Kanunu'na göre ise çevre 'canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam' şeklinde tanımlanmıştır.

Oldukça geniş bir kavram olan çevrenin bütün canlı ve cansız faktörleri birbirini doğrudan ya da dolaylı etkiler. Bu etkileşim içinde en önemli faktörlerden biri olan insan çevreyi en çok etkileyen canlıdır. Tüketen ve bu tüketimin sorumluluğunu almayan insan maalesef çevreye en büyük tahribatı yapan ve bundan en fazla zarar görecektir olan grubu oluşturmaktadır (Güler, 2009; Kahyaoğlu, 2009). İçinde bulunduğumuz yüzyılın en büyük küresel sorunlarından biri çevre sorunlarıdır. Çevre sorunlarının çözümü bireyden başlayıp bütün insanlığa

yönelik olmalıdır (Erten, 2005). Bunu sağlamanın en temel yolu ise kuşkusuz çevre eğitimidir (Alım, 2006; Atasoy & Ertürk, 2008; Erol & Gezer, 2006). Çevre eğitimi bireye çevre bilinci kazandırmaya yönelik ve bireyi sisteme dahil edecek şekilde olursa çevreyi koruma bilincine sahip bireyler yetiştirilmiş olunur (Kahyaoğlu, Daban, & Yangın, 2008). Çevre kavramının doğru anlaşılması çevreyi koruma bilinci oluşturulmasında önemli bir faktördür.

Yenilenen eğitim anlayışıyla beraber öğrenci merkezli eğitim anlayışına geçilmiş ve her dersin öğretim programı buna göre düzenlenmiştir. Bununla paralel olarak yeni yaklaşımlara uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması benimsenmiştir. Kavram haritaları, anket, karikatür, görüşme, kelime ilişkilendirme, eleştirel okuma, çizme-yazma gibi alternatif teknikler öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal kavrama, düşünce ve tutumlarını ortaya çıkarmak için kullanılmaktadır (Bahar ve diğ., 2008; White & Gunstone, 1998; Ersoy & Türkan, 2010; Özensoy, 2012). Bu tekniklerden çizme-yazma tekniği; bireyin öğrendiklerinin derinlemesine anlaşılması, gizli kalmış olan duygu, düşünce ve tutumların ortaya çıkarılması açısından önemlidir (Pridmore & Bendelow, 1995; White & Gunstone, 1998). Çizme-yazma tekniği çok yönlü veriler elde edilmesi, zaman açısından kullanışlı olması, anlaşılması ve uygulanmasının kolay olması, her yaş grubu öğrenciye kolayca uygulanan eğlenceli bir teknik olması sebebiyle tercih edilmektedir (Atasoy ve diğ., 2007; Backett-Milburn & McKie, 1999).

Çizme-yazma tekniği ile ilgili literatür incelendiğinde çeşitli alan ve konularda kullanıldığı gözlenmiştir. Yapılan çalışmalardan bazıları; pasif içicilik (Woods ve diğ., 2005); mutluluk ve üzüntü (Jolley ve diğ., 2004); şiddet (Yurtal & Artut, 2008); mikrop (Saka & Ayas, 2002); sağlık (Çetin ve diğ., 2013); hastalık, sağlık (Piko & Bak, 2006); sağlıklı okul (Macgregor ve diğ., 1998); sağlık eğitimi (Backett-Milburn & McKie, 1999); internet (Ersoy & Türkan, 2009) konularında yapılmıştır. Ayrıca çizme-yazma tekniği bazı araştırmacılar tarafından ders işlenişi sonrasında uygulanmış ve bu teknik yardımıyla bireylerin öğrenmelerinin kalıcılığı, yanlış ve eksik öğrenmeleri tespit edilmiştir. Bu çalışmalara örnek olarak; newton kanunları (Uzunkavak, 2009a), iş (Uzunkavak, 2009b), kalp (Bahar ve diğ., 2008), kimyasal tepkimeler ve gazlar (Atasoy ve diğ., 2007), ışık (Kara ve diğ., 2008), hücre (Yörek, 2007) verilebilir.

Yapılan çalışmalarda öğrencilerin bakış açılarının algılanması ve sözel ifadelerle açıklanamayacak verilerin çizim yoluyla toplanması sağlanmıştır. Çizme-yazma tekniği ile ilgili çevre konularında da çalışmalar yapılmıştır; hava kirliliği (Pluhar ve diğ., 2009); su döngüsü, çevre (Dove ve diğ., 1999); çevre (Taşkın & Şahin, 2008). Yapılan çalışmalar çevre sorunlarının lokal olarak ele alınamayacak kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu sorunlara çözüm bulmak her konuda olduğu gibi iyi eğitilmiş, bilişsel ve duyuşsal olarak çevreyi koruma konusunda donanımlı bireyler ile mümkündür. 11. sınıf öğrencilerinin yaşadıkları çevreye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla çizme yazma tekniği kullanılarak yapılan bu çalışma öğrencilerin yaşadıkları çevreyi nasıl algıladıklarını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma pilot çalışmadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2006).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, 2011–2012 eğitim-öğretim yılı güz döneminde İstanbul'a bağlı bir Anadolu Lisesi'nde öğrenim gören 27 (15 kız; 12 erkek) on birinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışma grubu, amaçlı örneklem metodlarından elverişli örneklem metoduna göre seçilmiştir (Büyüköztürk ve diğ., 2013).

Veri Toplama ve Veri Analizi

Bu çalışmada öğrencilerin yaşadıkları çevre hakkındaki düşüncelerini ortaya çıkarmak amacı ile çizme-yazma tekniği kullanılmıştır. Öğrencilerin çevre konusundaki görüşleri araştırmacılar tarafından geliştirilen 'Öğrencilerin Yaşadıkları Çevreye İlişkin Çizme ve Yazma Anketi' ile alınmıştır. Çizme ve yazma anketinde kişisel bilgiler bölümü bulunmaktadır ve anket çoktan seçmeli bir soru, çizim ve açıklama içeren ikişer soru olmak üzere toplam beş sorudan oluşmaktadır. Anketin geçerliliği için üçü Biyoloji eğitimi, biri Bilgisayar eğitiminde olmak üzere dört uzmanla görüşülmüştür. Ayrıca, ortaöğretim seviyesinde Edebiyat derslerine giren bir öğretmenden yardım alınmış dilbilgisi ve kelime anlamı ile ilgili gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Oluşturulan anket, ortaöğretim seviyesinde öğrenim gören iki öğrenciye okutulmuş ve ankete son şekli verilmiştir.

Araştırmacılar elverişli örneklem metoduna göre uygulama yapacakları kurumu ve çalışma grubunu belirlemişlerdir. Uygulama için öğrencilere hazırlanmış olan 'Öğrencilerin Yaşadıkları Çevreye İlişkin Çizme Ve Yazma Anketi' dağıtılmıştır. Çizme-yazma tekniği hakkında öğrencilere birinci araştırmacı tarafından kısa bilgi verilmiştir.

Çizme yazma tekniği kullanılarak elde edilen veriler; betimsel ve içerik analizi yöntemlerine göre analiz edilmiştir. "İçerik analizinde temel amaç, verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bunun için de birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır" (Yıldırım & Şimşek, 2006: 227). İçerik analizi ile tanımlanan veriler birbirine benzer tema ve alt temalar altında bir araya getirilerek düzenlenmiş ve yorumlanmıştır. Veriler analiz edilirken önce her öğrencinin cevap kağıdı 1-27'ye kadar numaralandırılmıştır. Öğrencilerin yaşadıkları çevreye ilişkin açıklamaları ve çizimleri ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları çevreye ilişkin açıklama ve çizimleri belirli tema ve alt temalara ayrılmış ve bu verilerin frekans değerleri belirlenerek tablo halinde sunulmuştur. Ayrıca, metin içinde öğrencilerin yaşadıkları çevreyle ilgili ilginç açıklama ve çizimleri de öğrenci numarası belirtilip aynen alıntı yapılarak verilmiştir.

Yapılan bu çalışmada, hem öğrenci açıklamaları hem de öğrenci çizimleriyle ilgili oluşturulan tema ve alt tema kategorilerinin iç tutarlılığı makale yazarları tarafından sağlanmıştır.

BULGULAR

Anketin kişisel bilgiler bölümünde öğrencilere bazı sorular yöneltilmiştir. Bunlardan elde edilen bulgular Tablo 1'de özetlenmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Kişisel Bilgileri

Yaş	f	Yaşanılan Semt	f	Eğitim Düzeyi	Anne f	Baba f	Ortalama Aylık Gelir	f
15 yaş	1	Üsküdar	16	Okuryazar	1	-	1000-2500	15
16 yaş	17	Beykoz	4	İlkokul	9	5	2500-4000	8
17 yaş	7	Ümraniye	3	Ortaokul	4	5	4000-5500	1
Boş	2	Ataşehir	1	Lise	11	11	Boş	3
		Kadıköy	1	Üniversite	2	6		
		Çekmeköy	1					
		Sancaktepe	1					

Açıklama ve Çizim Bulguları

Ankette Soru 1: 'Şu an içinde yaşadığınız çevre (yer) nasıl bir yerdir? Aşağıdaki kutucuklardan sadece bir tanesini işaretleyiniz.' şeklinde olup, seçenekler Çok Kirli, Kirli, Ne Kirli Ne Temiz, Temiz, Çok Temiz olarak verilmiştir. Öğrencilerin Soru 1'e verdiği cevaplara ait bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Öğrencilerin Soru 1 ile İlgili Cevaplarına Ait Frekanslar

	f
Çok Kirli	-
Kirli	3
Ne Kirli Ne Temiz	14
Temiz	9
Çok Temiz	1
Toplam	27

Tablo 2'ye göre, öğrenciler yaşadıkları yerle ilgili olarak en fazla 'Ne kirli ne temiz' seçeneğini, daha sonra ise 'Temiz' seçeneğini işaretlemişlerdir. Sonuç olarak, öğrencilerin çoğu yaşadıkları yeri orta derecede temiz ya da temiz bulmaktadırlar.

Öğrencilere Soru 2'de 'Yaşadığınız çevreyi bu şekilde tanımlamanızın nedeni/nedenleri nelerdir? Açıklayınız.' denilmiştir. Öğrencilerin Soru 2 ile ilgili açıklamalarına ait bulgular Tablo 3'de verilmiştir. Öğrenci açıklamaları 3 ana tema altında toplanmıştır: Belediye, insan ve diğer.

Tablo 3: Öğrencilerin Soru 2 ile İlgili Açıklamalarına Ait Tema ve Alt Tema Frekansları

Tema	Alt Tema	Kirli (f)	Ne Kirli Ne Temiz (f)	Temiz (f)	Çok Temiz (f)
Belediye	Çöp kutuları yetersiz.	1	1		
	Belediye görevlileri sokakları düzenli temizlemiyor.	1			
	Ağaçlandırma ve parklar mevcut bunlar mutlu ediyor.	1			
	Belediye temizlik yapıyor ama yeterli değil.		2		
	Sokakları süpüren görevliler yok.		1		
	Ağaçlar bakımsız.		1		
	Temizlik bütüne yayılmıyor.		1		
	Haftanın belirli günleri çöpçü geliyor.		1		
	Çöp kutusu var.		1		
	Düzenli bakım yapılıyor.		1		
	Belediye iyi çalışıyor.				5
	Yaşadığım yer ağaçlık hava temiz.				3
	İki günde bir çöp arabası geçer.				1
	Her sabah sokaklar temizleniyor.				
Düzenli olarak çöpler toplanıyor.					1
İnsan	Çöplerini çöp kutusu yerine kapı önüne koyanlar var.	2			
	Ülkemizde temiz çevre bilinci yok.	1			
	Yaşadığım çevre beton yığını.	1			
	Dışarıda yedikleri ve içtiklerinin çöplerini yere atanlar var.	1			
	Yakıtlar filtre kullanılarak yakılmalı.	1			
	Çöpler çöp kutusu dışında farklı yerlere atılıyor.		5		
	Çöplerin dağılması sonucu oluşan görüntü kirliliği ve pis koku.		3		
	Bazı insanlar yere çöp atıyor bazıları çöp kutusuna.		3		
	Semt olarak temiz ama mahalle mahalle farklılık gösterebiliyor.		2		
	İnsanlar çevreye karşı duyarlı.		1		
	Taşıtlardan havaya egzoz dumanları yayılıyor.		1		
	Çöp toplama günleri dışında dışarı çöp atılıyor.		1		
	Çevreyi kirlettiğimiz için temiz sayılmaz.		1		
	Her sabah temizlenmesine rağmen kirletiyorlar.		1		
	Çöp toplama günleri temiz diğer günler kirli oluyor.		1		
	Yerlerde fazla olmasa da çöp var.		1		
	Çevremizde yaşayan insanlar ve kendimiz için temiz tutmaya çalışıyoruz.			1	
	Yerlere çöp atan yok herkes çöp kutusuna atıyor.				3
	Çevrem temiz.				2
	Mahalle olarak duyarlıyız.				2
Herkes kendi kapısını temizliyor.				1	
Çevremizde yaşayan insanların temizlik bilincinde olması.					1
Ağaçlar kesilmiyor.					1
Diğer	Yaşadığım yerde kedi var. Akrep, fare, böcek olmuyor.			1	

Tablo 3'e göre, 'Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler Soru 2'de yaşadıkları çevreyi bu şekilde tanımlarken; belediye, ağaç, çöp kutusu, mahalle, çevre kavramlarını; 'Ne Kirli Ne Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler ise, çöp kutusu, belediye, görüntü kirliliği, mahalle, duysuz kavramlarını kullanmışlardır. Soru 2'ye verilen cevaplara örnek olarak şunlar verilebilir:

"Yaşadığım çevre artık beton yığınına dönüşmüş bir haldedir." (Kirli) Ö24

"Her sabah çöpçülerin temizlemesine rağmen komşular o sokağı kirletmeyi başarıyorlar." (Ne Kirli Ne Temiz) Ö20

"Yaşadığım yerde yerlerde çöp görmüyorum." (Temiz) Ö7

"Ağaçlık kesimlerimizi korumaya yönelik tedbirlerin alınması." (Çok Temiz) Ö19

Öğrencilerin Soru 2'ye verdiği en ilginç cevap olarak ise, "Yaşadığım yerde kedi var. Akrep, fare, böcek olmuyor." (Temiz) Ö2 örneği verilebilir.

Öğrencilere Soru 3'te; 'Yaşadığınız çevreyi (yeri) tanımlayan bir çizim yapınız.' denilmiştir. Öğrencilerin Soru 3 ile ilgili çizimlerine ait bulgular Tablo 4'de verilmiştir. Öğrenci çizimleri 3 ana tema altında incelenmiştir: Belediye, insan ve diğer.

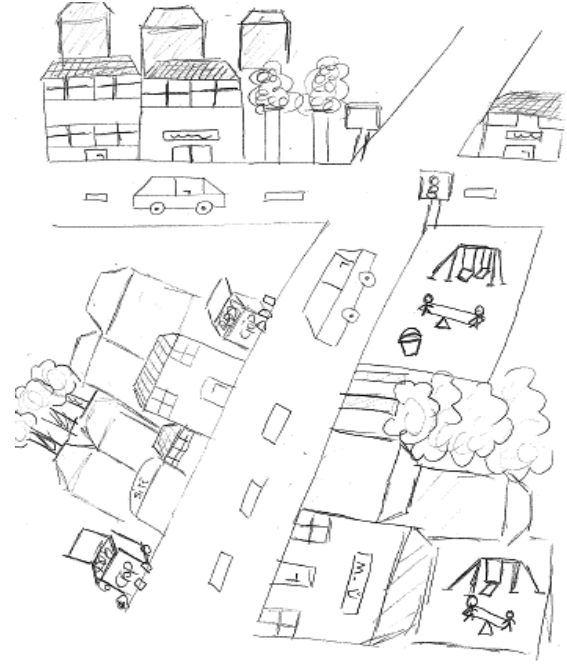
Tablo 4: Öğrencilerin Soru 3 ile İlgili Çizimlerine Ait Tema ve Alt Tema Frekansları

Tema	Alt Tema	Kirli (f)	Ne Kirli Ne Temiz (f)	Temiz (f)	Çok Temiz (f)
Belediye	Çöp kutusu	3	11	5	1
	Yerlere çöp atmayınız tabelası	1	1		
	Park	1	4	2	1
	Trafik lambası		1	1	
	Bank		1	1	
	Yerleri süpüren görevli			1	1
	Çimlere basmayınız tabelası			1	
	Çöp toplama kamyonu				1
İnsan	Elindeki çöpü yere atan insan figürü	1			
	Asık yüzlü insan figürü	1	1		
	Bankta uzanmış içki içen insan figürü	1			
	Evinin balkonundan sokağa çöp atan insanlar		1		
	Çekirdek yiyip kabuklarını yere atan insanlar		1		
	Elinde sigara olan insan		1		
	Seksek oynayan çocuk		1		
	Gülen yüzlü insan figürü		1	1	1
	Çöpünü çöp kutusuna atan insan figürü			1	1
	Top oynayan çocuklar			1	
Diğer	Bulut-güneş-dağ-ağaç gibi doğa figürleri	4	11	11	
	Yol	3	8	6	1
	Bacasından duman çıkan bir ev	1			
	Kapısının önünde çöp olan bir ev	1	5		
	Bina (Ev-okul-cami vb.)		8	8	1
	Arabalar		6	1	
	Yerlerde çöpler		5		
	Hayvan figürü (Böcek-köpek vb.)		1		
	Ağaç				1

Tablo 4'e göre, 'Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler Soru 3 için çizim yaparken en çok çöp kutusu, ağaç, bina, park, yol, gülen insan, bulut-güneş-dağ gibi doğa figürlerini; 'Ne Kirli Ne Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler ise, bina, insan, araba, park, çöp kutusu, çöp, yol, ağaç-bulut-güneş-dağ gibi doğa figürlerini kullanmışlardır. Aşağıda Figür 1 ve Figür 2'de öğrencilerin Soru 3 için yaptıkları çizimlere iki örnek sunulmuştur.

Figür 1: (Temiz) Ö4'e Ait Cevap Kağıdı

Figür 2: (Ne Kirli Ne Temiz) Ö13'e Ait Cevap Kağıdı

Öğrencilere Soru 4'de 'Sizce bu çevrenin daha temiz olması için neler yapılmalıdır? Düşüncelerinizi açıklayınız.' denilmiştir. Öğrencilerin Soru 4 ile ilgili açıklamalarına ait bulgular Tablo 5'de verilmiştir. Öğrenci açıklamaları 2 ana tema altında toplanmıştır: Belediye ve insan.

Tablo 5: Öğrencilerin Soru 4 ile İlgili Açıklamalarına Ait Tema ve Alt Tema Frekansları

Tema	Alt Tema	Kirli (f)	Ne Kirli Ne Temiz (f)	Temiz (f)	Çok Temiz (f)
Belediye	Temizlik görevlileri işlerini aksatmamalı.	1			
	Adım başı çöp kutusu konulabilir.	1			
	Nefes alabilecek yeşil alanlar oluşturulmalı.	1			
	Halka temiz çevre bilinci için seminerler verilebilir.	1			
	Çöp kutuları fazlaştırılmalı.		7		
	Çöpler daha sık ve düzenli toplanabilir.		5		
	Ağaçlar arttırılmalı.		4		
	Belediye temizlik görevlilerinin sayısını ve denetimleri arttırılmalı.		3		
	Eski binalar yerine toplu yaşam alanları yapılmalı.		2		
	Düzenli ilaçlamalar yapılması.		1		
	Kedi ve köpekler için özel ortamlar oluşturulmalı.		1		
	Alt yapı hizmetleri de düzenlenmeli.		1		
	Çöp kutularının sayısı arttırılmalı.				3
	Çöp türüne göre ayrı çöp kutuları olmalı.				3
	Fabrika bacalarına ve arabalara filtre takılmalı.				3
	Belediyeler düzenli çalışmalı.				3
	Çöplerin hangi günler toplanacağı duyurulmalı.				1
	Belediye temizlik görevlilerinin sayısı arttırılmalı.				1

	Sokaklar bol suyla yıkanmalı.	1	
	Çöplerin her gün toplanması.		1
	Her apartmanın, evin önüne çöp kutusu konulması.		1
	Ağaçlanmanın arttırılması.		1
	Eski binalar yapılandırılmalı.		1
	Park alanlarının kum yerine süngerle kaplanması.		1
	Çöpler sokaklara değil çöp kutularına atılmalı.	3	
	Bacalara ve arabalara filtre takılmalı.	2	
	İnsanlar bilinçli olmalı.		9
	Görsel ve işitsel iletişim araçlarında çevre kirliliğine dikkat çekilmeli.		4
	Herkes yaşadığı yeri temiz tutmalı.		4
	Çevrenin temizliği kişilerin eğitimiyle olur.		3
	Belediyenin bıraktığı çöp kutuları kullanılmalı.		3
İnsan	Toplumun bu konuda ne düşündüğü öğrenilmeli.		2
	Kirletenler uyarılmalı.		2
	Cam-kağıt-plastik atıklar ayrı kutulara atılmalı.		1
	Ürün kutuları üzerindeki talimatlara dikkat edilmeli.		1
	İnsanlar bilinçli olup çöplerini çöp kutularına atmalı.		7
	Çevreyi temiz tutmamız gerekir.		3
	Çiçeklerin koparılmaması ve daha çok ağaç dikilmesi.		2
	Gürültü kirliliği olmaması için boş yere kornaya basılmamalı.		1
	İnsanlar uyarılmalı gerekirse yetkili yerlere şikayet edilmeli.		1

Tablo 5'e göre, 'Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler Soru 4'e yanıt verirken; belediye, ağaç, çöp kutusu, filtre, çevre, bilinçli olma kavramlarını; 'Ne Kirli Ne Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler ise çöp kutusu, ağaç, belediye, bina, bilinçli olma, iletişim araçları, eğitim kavramlarını kullanmışlardır. Soru 4'e verilen cevaplara örnek olarak şunlar verilebilir:

"Temizlik görevlileri işlerini aksatmamalı." (Kirli) Ö10

"İnsanların bu konuda bilinçlendirilmesi gerekir." (Ne Kirli Ne Temiz) Ö5

"Çöplerin ve sokakların temizliğinden sorumlu olan kişilerinde düzenli ve verimli çalışmasını sağlamalıyız." (Temiz) Ö4

"Eski binaların yapılandırılıp daha temiz ve güzel görünmesinin sağlanması." (Çok Temiz) Ö19 verilebilir.

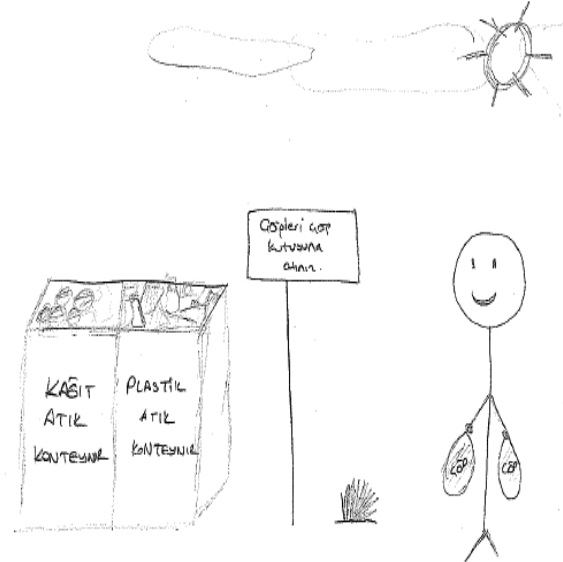
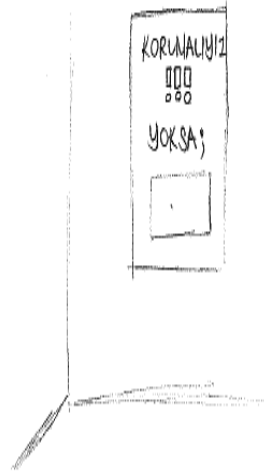
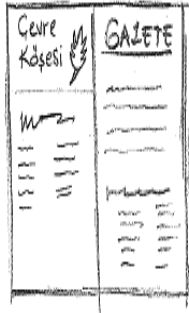
Öğrencilerin Soru 4'e verdiği en ilginç cevap olarak ise, "Ürün kutuları üzerindeki talimatlara dikkat edilmeli." (Ne Kirli Ne Temiz) Ö9 örneği verilebilir.

Öğrencilere Soru 5'de 'Sizce bu çevrenin daha temiz olması için neler yapılmalıdır? Düşüncelerinizi çizimle gösteriniz.' denilmiştir. Öğrencilerin Soru 5 ile ilgili çizimlerine ait bulgular Tablo 6'da verilmiştir. Öğrenci çizimleri 3 ana tema altında toplanmıştır: Belediye, insan ve diğer.

Tablo 6'ya göre, 'Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler Soru 5 için çizim yaparken en çok çöp kutusu, bina, yol, çöp kamyonu, uyarı levhaları, ağaç-bulut-güneş-dağ gibi doğa figürlerini; 'Ne Kirli Ne Temiz' seçeneğini işaretleyen öğrenciler ise, çöp kutusu, park, yol, bina, çöp kamyonu, belediye görevlisi, gülen yüzlü insan, ağaç-bulut-güneş-dağ gibi doğa figürlerini kullanmışlardır. Aşağıda Figür 3 ve Figür 4'de öğrencilerin Soru 5 için yaptıkları çizimlere iki örnek sunulmuştur.

Tablo 6: Öğrencilerin Soru 5 ile İlgili Çizimlerine Ait Tema ve Alt Tema Frekansları

Tema	Alt Tema	Kirli (f)	Ne Kirli Ne Temiz (f)	Temiz (f)	Çok Temiz (f)
Belediye	Yerlere çöp atmayınız tabelası	1			
	Park	1	4	1	1
	Çöp kutusu	1	12	1	1
	Plastik, kağıt ve cam atık kutusu	1	1	2	
	Çevreyi temiz tutalım tabelası	1			
	Yerleri süpüren temizlik görevlisi	1	5		
	Çöp toplama kamyonu		3	2	
	Trafik lambası		2	1	
	Sokak lambası		1		
	Çöpleri çöp kutusuna atınız tabelası				2
İnsan	Gülen yüzlü insan figürü	2	7		
	İnsan		1		
	Çöpünü çöp kutusuna atan insan			3	
Diğer	Bulut-güneş-dağ-ağaç gibi doğa figürleri	4	10	7	
	Yol	3	8	3	
	Bina (Ev-okul-cami vb.)	2	9	4	1
	Arabalar		2		
	Gazete-afiş		2		
	Hayvan figürü (Böcek-köpek vb.)		1		
	Soba yerine doğalgaz çizim			1	
	Ağaç				1

Figür 3: (Ne Kirli Ne Temiz) Ö22'ye Ait Cevap Kağıdı

Figür 4: (Temiz) Ö7'ye Ait Cevap Kağıdı

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, ortaöğretim 11. sınıf öğrencilerinin yaşadıkları çevreye ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla çizme-yazma tekniği kullanılarak yapılmıştır. Öğrencilere ilk soruda yaşadıkları yeri tarif etmeleri istenmiştir. Öğrenciler yaşadıkları yer için çoğunlukla 'ne kirli ne temiz' ve 'temiz' derken, öğrencilerden hiçbiri yaşadıkları

yer için 'çok kirli' dememiştir. Buradan öğrencilerin yaşadıkları çevreyi orta derecede temiz ya da temiz buldukları sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilere Soru 2'de yaşadıkları çevreyi neden bu şekilde tanımladıklarını açıklamaları istendiğinde; öğrenci cevapları 3 tema altında toplamıştır: Belediye, insan ve diğer. Öğrencilerin bu soru ile ilgili açıklamaları incelendiğinde; belediye teması altında genellikle çöp kutusu, belediye, temizlik görevlileri, çöp arabası, ağaç kavramlarını; insan teması altında çöp kutusu, çevre bilinci, mahalle, çevre, duyarlılık kavramlarını kullandıkları görülmüştür.

Soru 3'te öğrencilere yaşadığınız çevreyi çiziniz denildiğinde; öğrenci çizimleri 3 tema altında toplanmıştır: Belediye, insan ve diğer. Öğrencilerin belediye teması altında genellikle çöp kutusu, park, uyarı levhaları, yerleri süpüren görevli, bank figürlerini; insan teması altında güler yüzlü insan, yere çöp atan insan, asık suratlı insan figürlerini; diğer teması altında ise yol, bina, araba, çöp, bulut-güneş-dağ-ağaç gibi doğa figürlerini kullandıkları görülmüştür. Öğrenci çizimleri incelendiğinde; Soru 2 ile Soru 3 bulgularının birbiriyle örtüştüğü görülmüştür.

Öğrencilere Soru 4'de yaşadıkları çevrenin daha temiz olması için neler yapılması gerektiği ile ilgili düşüncelerini açıklamaları istendiğinde; öğrenci açıklamaları 2 tema altında toplanmıştır: Belediye ve insan. Öğrencilerin belediye teması altında genellikle çöp kutusu, temizlik görevlileri, ağaç, belediye, filtre kavramlarını; insan teması altında ise çöp kutusu, bilinçli olma, eğitim, belediye, görsel işitsel iletişim araçları, filtre kavramlarını kullandıkları görülmüştür.

Öğrencilere Soru 5'te bu çevrenin daha temiz olması için neler yapılması gerektiğini çizimle ifade etmeleri istenmiştir. Öğrenci çizimleri 3 tema altında toplanmıştır: Belediye, insan ve diğer. Öğrencilerin belediye teması altında çöp kutusu, park, temizlik görevlisi, uyarı levhaları, çöp toplama kamyonu figürlerini; insan teması altında gülen yüzlü insan figürünü; diğer teması altında ise yol, bina, araba, gazete-afiş, bulut-güneş-dağ-ağaç gibi doğa figürlerini kullandıkları görülmüştür. Öğrenci çizimleri incelendiğinde Soru 4 ile Soru 5 bulgularının birbiriyle örtüştüğü belirlenmiştir.

Öğrencilerin tamamına yakını yaşadıkları çevreyi lokal olarak düşünmüş bina, sokak ve mahalle dışında farklı örnekler vermemişlerdir. Sadece bir öğrenci yaşadığı çevreyi ülke olarak değerlendirmiş ve genellemiştir. Öğrencilerin büyük bölümünün açıklama bulgularında çevre kavramını daha çok belediyenin dolayısıyla devletin sorumluluğunda algıladıkları görülmüştür. Buradan öğrencilerin kişisel sorumluluklarının yeterince farkında olmadıkları sonucuna ulaşılabilir. Diğer öğrenciler ise, bireyden başlayıp topluma yayılan bir duyarlılık gerektiğini vurgulamıştır. Eğitim ve bilinçlendirme çalışmalarının yapılması gerektiğini vurgulayan öğrencilerden sadece birkaçı bunun aileden başlaması gerektiğini belirtmiş, geri kalanlar yine belediyenin bu çalışmayı yapması gerektiğini vurgulamıştır.

Günümüzde dünya; küresel ısınma, ozon tabakasının incilmesi, temiz su sıkıntısı, bitki ve hayvan nesillerinin tükenmesi gibi birçok sorunla karşı karşıyadır. Başta çevre kavramı olmak üzere çevre sorunlarının doğru anlaşılması, bu sorunlar için çözüm üretilmesi, çevresine karşı duyarlı ve çevre bilincine sahip olan bireyler yetiştirilmesi, çevreye karşı olan sorumluluğun lokal düzeyden global düzeye çıkarılması ancak çevre eğitimiyle mümkündür. Geleneksel eğitim anlayışının çağdaş yaklaşımlarla değiştiği günümüzde öğrenci merkezli bir sistem benimsenmiştir (Biyoloji Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı). Eğer öğrenciler çevre ile ilgili çalışmalara katılır, projelerle hayatın içinden çözebilecekleri sorunlara dahil edilirse yani öğrencilere birebir yaşantı yoluyla çevre eğitimi verilirse, çevre eğitiminin kalıcılığı ve uygulama alanı daha geniş olacaktır (Atasoy & Ertürk, 2008; Erol & Gezer, 2006). Çevre eğitiminin sadece okullarda değil başta aile olmak üzere kitle iletişim araçları, sivil toplum örgütleri aracılığıyla her kesime verilmesi gerekmektedir (Alım, 2006; Kaya ve diğ., 2009; Kahyaoğlu, 2009).

Not: Bu çalışma 24-26 Nisan 2014 tarihlerinde Antalya'da 21 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 5th International Conference on New Trends in Education and Their Implications – ICONTE' de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye’de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 599-616.
- Atasoy, B., Kadayıfçı, H., & Akkuş, H. (2007). Öğrencilerin çizimlerinden ve açıklamalarından yaratıcı düşüncelerinin ortaya konulması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(4), 679-700.
- Atasoy, E., & Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Backett-Milburn, K., & McKie, L. (1999). A critical appraisal of the draw and write technique. *Health Education Research Theory & Practice*, 14(3), 387-398.
- Bahar, M., Özel, M., Prokop, P., & Uşak, M. (2008). Science student teachers’ ideas of the heart. *Journal of Baltic Science Education*, 7(2), 78-85.
- Biyoloji dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. 14.03.2014 tarihinde <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=216> adresinden alınmıştır.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (14.baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çabuk, B., & Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.
- Çetin, G., Özarslan, M., Işık, E., & Eser, H. (2013). Students’ views about health concept by drawing and writing technique. *Energy Education Science and Technology, Part B*, 5(1), 597-606.
- Çevre Kanunu. 14.03.2014 tarihinde http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.2872&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=cevre_kanunu&Tur=1&Tertip=5&No=2872 adresinden alınmıştır.
- Dove, J. E., Everett, L. A., & Preece, P. F. W. (1999). Exploring a hydrological concept through children’s drawings. *International Journal of Science Education*, 21(5), 485-497.
- Erol, G. H., & Gezer, K. (2006). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarına çevreye ve çevre sorunlarına yönelik tutumları. *International Journal of Environmental and Science Education*, 1(1), 65-77.
- Ersoy, A., & Türkkkan B. (2009). Perceptions about Internet in elementary school children’s drawings. *Elementary Education Online*, 8(1), 57-73.
- Ersoy, A. F., & Türkkkan B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 96-109.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91-100.
- Güler, T. (2009). Ekoloji temelli bir çevre eğitiminin öğretmenlerin çevre eğitimine karşı görüşlerine etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 34(151), 30-43.
- Güney, E. (2003) *Çevre ve insan (Toplum doğa ilişkileri)*. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Jolley, P. R., Fenn, K., & Jones, L. (2004). The development of children's expressive drawing. *British Journal of Developmental Psychology*, 22, 545-567.

Kahyaoğlu, M. (2009). Öğretmen adaylarının fen ve teknoloji dersinde çevresel problemlerin öğretimine yönelik bakış açıları, hazır bulunuşlukları ve öz-yeterliliklerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(17), 28-40.

Kahyaoğlu, M., Daban, Ş., & Yangın, S. (2008). İlköğretim öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumları. *D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 42-52.

Kara, İ., Avcı, D. E., & Çekbaş, Y. (2008). Fen bilgisi öğretmen adaylarının ışık kavramı ile ilgili bilgi düzeylerinin araştırılması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(16), 46-57.

Kaya, E., Akıllı, M., & Sezek, F. (2009). Lise öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının cinsiyet açısından incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(18), 43-54.

Macgregor, A. S. T., Currie, C. E., & Wetton, N. (1998). Eliciting the views of children about health in schools through the use of the draw and write technique. *Health Promotion International*, 13(4), 307-318.

Özensoy, A. U. (2012). Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersiyile ilgili öğrencilerin görüşleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 187-202.

Öğün, M. (2010) *İlköğretim öğrencilerinin çevre ve yeryüzü şekilleri ile ilgili kavramları algılamaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Piko, B. F., & Bak, J. (2006). Children's perceptions of health and illness: Images and lay concepts in preadolescence. *Health Education Research, Theory and Practice*, 21(5), 643-653.

Pluhar, Z. F., Piko, B. F., Kovacs, S., & Uzzoli, A. (2009). Air pollution is bad for my health: Hungarian children's knowledge of the role of environment in health and disease. *Health & Place*, 15, 239-246.

Pridmore, P., & Bendelow, G. (1995). Images of health: exploring beliefs of children using the 'draw-and-write' technique. *Health Education Journal*, 54, 473-88.

Saka, A., & Ayas, A. (2002) Öğrencilerin "mikrop" kavramı ile ilgili düşüncelerinin yaşlara göre değişimi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 16, 139-148.

Taşkın, Ö., & Şahin, B. (2008). "Çevre" kavramı ve altı yaş okul öncesi çocuklar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 1-12.

Uzun, N. (2007). *Ortaöğretim öğrencilerinin çevreye yönelik bilgi ve tutumları üzerine bir çalışma*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Uzunkavak, M. (2009a). Öğrencilerin Newton kanunları bilgilerinin yazı ve çizim metoduyla karşılaştırılması. *SDU International Journal of Technologic Sciences*, 1(1), 29-40.

Uzunkavak, M. (2009b). Öğrencilerin iş kavramında pozitiflik-negatiflik ayrımı becerilerinin yazı ve çizim metoduyla ortaya çıkarılması. *SDU International Journal of Technologic Sciences*, 1(2), 10-20.

White, R., & Gunstone, R. (1998). *Probing understanding*. USA: The Falmer Press, 114-150.

Woods, E. S., Springett, J., Porcellato, L., & Dugdill, L. (2005). 'Stop it, it's bad for you and me': Experiences of and views on passive smoking among primary-school children in Liverpool. *Health Education Research*, 20(6), 645-655.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörek, N. (2007). Öğrenci çizimleri yoluyla 9 ve 11. sınıf öğrencilerinin hücre konusunda kavramsal anlama düzeylerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 107-114.

Yurtal, F., & Artut, K. (2008). Çocukların şiddeti algılama biçimlerinin çizdikleri resimlerine yansımaları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 15(3), 149-155.